

LIETUVOS SPAUSDINTINIAI BIBLIOGRAFINĖS INFORMACIJOS IŠTEKLIAI 2001–2005 METAIS

OSVALDAS JANONIS

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: osvaldas.janonis@kf.vu.lt

Straipsnyje tęsiama autoriaus anksčiau pradėta Lietuvos spausdintinių bibliografinės informacijos išteklių sistemos pokyčių analizė naujomis jos raidos sąlygomis. 2001–2005 metais išleistų bibliografijos leidinių analizė atlikta vadovaujantis anksčiau pasirinktais principais. Periodinių bibliografijos leidinių analizė parodė, kad jų sistemoje įvyko esminių pokyčių: jų skaičius stabilizavosi, dalis tokių leidinių buvo perkelti į skaitmeninę (elektroninę) formą, vyraujančių vietą užėmė universalios tematikos leidiniai ir kt. Straipsnyje prognozuojama, kad dalis jų artimiausioje ateityje gali nustoti eiti ir bus pateikiami tik skaitmenine forma. Atlikta retrospektyvinių bibliografijos leidinių analizė pagal turinį, leidėjus ir kitus požymius leido daryti tokias pagrindines išvadas: nors daugiausia retrospektyvinių bibliografijos leidinių parengė ir išleido bibliotekos, tačiau svarių darbo rezultatų davė ir neprofesionalioji bibliografinė veikla. Pagal turinį beveik trečdajį jų sudarė universalūs bibliografijos leidiniai. Pastebimas nuolatinis šakinių bibliografijos leidinių skaičiaus mažėjimas, nors šios rūšies bibliografijos leidiniai turėtų užimti esminę vietą bibliografinės informacijos išteklių sistemoje. Mados pobūdį įgauna personalinių bibliografijos rodyklių rengimas ir leidimas. Autorius siūlo iš valstybės biudžeto finansuojamoms bibliotekoms šią paslaugą padaryti mokamą. Keliamas uždavinys atsikračius blogo sovietinio patyrimo atgaivinti bibliografijos kultūrinę šviečiamąją funkciją – pradėti rengti daugiau rekomendacinių (patariamųjų) bibliografijos leidinių mažesnio išsilavinimo informacijos vartotojams. Pastebėta, kad dalies bibliografijos leidinių bendras metodinis lygis smuko.

R e i k š m i n i a i ž o d ž i a i: bibliografinės informacijos ištekliai, periodiniai bibliografijos leidiniai, retrospektyviniai bibliografijos leidiniai, kiekybinė analizė, Lietuva.

Lietuvos bibliografijos produkcijos – bibliografinės informacijos gamybos rezultato ir vienos iš informacijos vartotojų bibliografinio aptarnavimo priemonės – būklė ir raidos tendencijos 1971–2000 metais

išnagrinėtos publikacijose [7, 8]. Pastaraisiais metais dėl skaitmeninių bibliografinės informacijos išteklių plitimo, bibliografinių duomenų bazių atsiradimo ir kitų aplinkybių įvyko esminių jos pokyčių. Nustatyti ir

apčiuopti naujas bibliografinės informacijos išteklių raidos tendencijas įmanoma tik nuolatinio stebėjimo būdu. Šio straipsnio objektas – 2001–2005 metų spausdintiniai bibliografijos leidiniai: įvairių rūšių ir tipų bibliografijos rodyklės, sąrašai ir apžvalgos.

Metodika. Pagrindinis informacijos apie jas šaltinis – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro leidinys *Lietuvos bibliografinės priemonės* [13–17] ir nacionalinės bibliografijos duomenų bankas. Siekiant gauti palyginamus duomenis teko suvienodinti bibliografinės atrankos principus su tais, kurie buvo naudoti analizuojant anksčiau išleistus bibliografinės informacijos išteklius. Neanalizuojamos metinės žurnalų ir tęstinių leidinių turinių rodyklės, išėjusių bibliografijos leidiniai, skaitmeniniai bibliografijos leidiniai bei spausdintinių bibliografijos leidinių skaitmeninės versijos. Pradžioje glaustai aptariami periodinių, pasakui retrospektyvinių bibliografijos leidinių sistemos pokyčiai. Pastarieji analizuojami pagal turinio požymį, naudojant ankstesnėse analitinėse apžvalgose taikytą klasifikacijos sistemą. Bendri kelių bibliotekų, įstaigų ar organizacijų leidiniai priskiriami kiekvienai iš jų.

Šio tyrimo rezultatai gali būti naudingi ne tik bibliografijos mokslininkams ir bibliografijos disciplinų dėstytojams, bet ir bibliografinių procesų vadybininkams, rekomendacijų rengėjams, bibliografams.

PERIODINIAI BIBLIOGRAFIJOS LEIDINIAI

Periodinių bibliografijos leidinių sistema nuolat kinta. Tai lemia keletas veiksnių, iš kurių bene svarbiausi yra du: bibliotekų elektroninių katalogų paplitimas ir jų teikiamų ieškos galimybių didėjimas bei Nacionalinės bibliografijos duomenų banko plėtra (ypač svarbų vaidmenį pradėjo atlikti į jį integruota straipsnių duomenų bazė). Periodinių bibliografijos leidinių skaičius nuo 2000 metų stabilizavosi. Pagrindinę vietą jų sistemoje ir toliau užėmė einamoji valstybinės ir tautinės bibliografinės apskaitos rodyklė „Bibliografijos žinios“ (5 leidiniai), masinės bibliografijos leidinys „Ekspresinformacija apie naujus spaudinius, išėjusius Lietuvoje“ (su skaitmenine versija), metknygė „Lietuvos bibliografinės priemonės“. Nuo 2000 metų rudens perspektyvinio bibliografinio informavimo spragą užpildė skaitmeninis bibliografijos leidinys „Numatomos leisti knygos“. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ir toliau leido „Depozitinių fondų naujienų“ A seriją „Europos Tarybos ir Europos ekonominės bendrijos nauji leidiniai“ (kitos dvi serijos buvo leidžiamos skaitmenine forma). Biblioteka iki 2003 metų leido ir „Bibliotekininkystės naujienas“, tačiau vėliau jos taip pat buvo perkeltos į skaitmeninę formą.

Antrąją vietą pagal periodinių bibliografijos leidinių skaičių užėmė Lietuvos technikos biblioteka. Ji leido bibliografijos rodyklę „Firmų katalogai“, leidinius „Informacija ir biblioteka“, „Naujos knygos“ ir senas tradi-

cijas turintį „Lietuvos technikos bibliotekų mainams skirtos literatūros sąrašą“.

Lietuvos Mykolo Romerio teisės universitetas nuo 2003 metų pradėjo leisti „Informacinį biuletinį“. Toliau ėjo Lietuvių kalbos instituto leidinys „Kalbos patarimų biuletenis“, UAB „Rekonos“ „Norminiai ir techniniai dokumentai“. Einamąją bibliografinę informaciją apie naujas knygas leidinyje „Mūsų knygos“ skelbė Lietuvos aklujų biblioteka.

Daugumos periodinių bibliografijos leidinių tematika, kaip matyti, yra universali

arba jie apima specifinių rūšių dokumentus. Galima prognozuoti, kad dalis jų artimiausioje ateityje gali nustoti eiti ir bus pateikiami tik skaitmenine forma.

RETROSPEKTYVINIAI BIBLIOGRAFIJOS LEIDINIAI

Bendra charakteristika. 2001–2005 metais Lietuvoje buvo išleista 315 retrospektyvinių bibliografijos leidinių (žr. 1 lentelę). Palyginti su 1996–2000 metais, galima teigti, kad jų skaičius stabilizavosi. Kasmet išleidžiama apie 60 šios rūšies bibliografijos

1 lentelė. 2001–2005 metų retrospektyviųjų bibliografijos leidinių pasiskirstymas pagal turinį*

Praktinės veiklos sritis. Mokslų šaka	Iš viso	Iš to skaičiaus				
		2001	2002	2003	2004	2005
Universalaus turinio	95	11	28	20	19	17
Gamtos mokslai	26	7	5	2	6	6
Technika. Technikos mokslai	24	7	6	3	3	5
Žemės ir miškų ūkis. Žemės ir miškų ūkio mokslai	23	7	3	4	-	9
Sveikatos apsauga. Medicinos mokslai	14	2	4	4	3	1
Sociologija. Statistika	3	-	1	-	-	2
Istorija. Istorijos mokslai	12	1	4	1	3	3
Ekonomika. Ekonomikos mokslai	19	7	2	5	3	2
Politika. Politikos mokslai	1	-	-	1	-	-
Valstybė ir teisė. Teisės mokslai	5	-	2	1	-	2
Kultūra. Mokslas. Švietimas	25	4	5	2	9	5
Filologijos mokslai	40	3	12	7	11	7
Menas	23	9	5	4	1	4
Religija. Teologija	1	-	1	-	-	-
Filosofijos mokslai	4	1	1	2	-	-
Iš viso	315	59	79	56	58	63

* Lentelėje neatsispindi leidiniai aklujų šriftu ir skaitmeniniai bibliografijos leidiniai.

leidinių. Pagal turinį daugiausia pasirodė universalus turinio (95), filologijos tematikos (40) ir gamtos mokslų bibliografijos leidinių (26).

Nors visų bibliografijos leidinių tiražų nepavyko nustatyti, tačiau pagal turimus duomenis daugiau negu trečdalis retrospektyvinių bibliografijos leidinių tiražai svyruoja nuo dešimties iki 100 egzempliorių. Apie 15 proc. visų leidinių tiražas buvo nuo 120 iki 200 egzempliorių. Vieno tūkstančio ir didesniais tiražais išleistos bibliografijos rodyklės *Vilniaus universiteto paleotipai*, Ados Ubeikaitės *Lietuvių kalbotyra, 1944–1972*, personalinės bibliografijos rodyklės *Vincas Kudirkas*, *Albertas Vasiliauskas*, *Lilija Kubertavičienė* ir daugumos leidyklų katalogai bei prospektai. Rekordiniu – 10 tūkst. egzempliorių – tiražu išleistas mokomosios literatūros katalogas *2004 abiturientams*. Daugumos personalinių bibliografijos rodyklių tiražas tesiekė 100 egzempliorių. Apskritai peršasi mintis, kad ne visi bibliografijos leidinių leidėjai atsižvelgia į tikrąjį jų poreikį.

Ankstesniu metu laikotarpiu nemažą lyginamąją dalį bibliografijos produkcijoje užimdavo periodinių leidinių rodyklės ir sąrašai. 2001–2005 metais jų teisėta septynios. Bibliotekų elektroniniai katalogai daro tokio pobūdžio bibliografijos leidinių rengimą netikslingą.

Dar nuo sovietmečio galias tradicijas turėjo įstaigų ir organizacijų leidinių bei jų bendradarbių publikacijų rodyklių leidyba. Tokius „ataskaitinio“ pobūdžio leidinius toliau rengė Lietuvos mokslų akademijos biblioteka (*Lietuvos mokslų akademijos leidi-*

nių bibliografinė rodyklė), Lietuvos katalikų mokslo akademija (2002), Teisės (2002) ir Lietuvos filosofijos ir sociologijos (2003) institutai bei kitos įstaigos ir organizacijos. Iš viso jų pasirodė net 44 (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Įstaigų ir organizacijų leidinių bei jų bendradarbių publikacijų rodyklių ir sąrašų skaičius (2001–2005 m.)

Metai	Leidinių skaičius
2001	11
2002	8
2003	10
2004	8
2005	7
Iš viso	44

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokių leidinių adresatas labai siauras (daugiausia mokslo istorikai), o teminei bibliografinėi paieškai menkai tenaudojami.

Pastaraisiais dešimtmečiais personalinių bibliografijos leidinių skaičiaus augimo tendencija buvo ryški. 1986–2000 metais jų skaičius sudarė per 30 proc. visų šalyje išleistų retrospektyviųjų bibliografijos leidinių. 2001–2005 metais išleisti 146 šios rūšies bibliografijos leidiniai (žr. 3 lentelę).

Taigi, jų skaičius jau sudaro apie 46 proc. visų retrospektyvinių bibliografijos leidinių. Kaip matyti iš lentelės, daugiausia šios rūšies leidinių skirta filologams, žemės ir miškų ūkio, technikos ir gamtos mokslų atstovams. Tokių bibliografijos leidinių naudojimo galimybės gana ribotos, jie vertingi dažniausiai tik mokslo, gamybos, kultūros is-

3 lentelė. Personalinių bibliografijos leidinių skaičius (2001–2005 m.)

Praktinės veiklos sritis. Mokslo šaka	Leidinių skaičius
Universalaus turinio	1
Gamtos mokslai	21
Technika. Technikos mokslai	21
Žemės ir miškų ūkis. Žemės ir miškų ūkio mokslai	22
Sveikatos apsauga. Medicinos mokslai	13
Sociologija. Statistika	1
Istorija. Istorijos mokslai	4
Ekonomika. Ekonomikos mokslai	4
Politika. Politikos mokslai	1
Valstybė ir teisė. Teisės mokslai	2
Kultūra. Mokslas. Švietimas	14
Filologijos mokslai	23
Menas	16
Religija. Teologija	–
Filosofijos mokslai	3
Iš viso	146

torijos tyrimams. Apibendrinamos asmens veiklos rezultatus personalinės bibliografijos rodyklės rodo jo įnašą į tam tikrą veiklos sritį. Kadangi tokių bibliografijos rodyklių rengimo ir leidybos imasi vis daugiau įstaigų ir organizacijų, o kartais ir patys asmenys, tai jų metodika labai įvairuoja. Geresnės meto-

dikos leidinių parengia bibliotekos, nes jose dirba profesionalių bibliografų.

Universalaus turinio bibliografijos leidinių nagrinėjamu laikotarpiu išleista 95. Juos rengė ir leido bibliotekos, leidyklos, nevyriausybinės organizacijos ir kitos įstaigos bei organizacijos (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Universalaus turinio retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Aukštosios mokyklos	2
Bibliotekos	38
Leidyklos	29
Mokslo įstaigos	2
Nevyriausybinės organizacijos	17
Serialinių leidinių redakcijos	3
Kitos	4

Svairių rezultatų pasiekta repertuarinės bibliografijos srityje. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centras 450 egz. tiražu išleido paskutinįjį kontrolinio sąrašo *Knygos lietuvių kalba, 1918–1940* I tomo *Knygos* sąsiuvinį, pagalbinių rodyklių tomą [5] ir *Smulkiųjų spaudinių* I sąsiuvinį (A–J).

Sėkmingai bibliografuojamos periodinių leidinių publikacijos. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka išleido 1832–1890 [9, 19], 1895 ir 1896 metų, Vilniaus universiteto biblioteka – 1906 ir 1907 metų pirmąsias ir 1908–1909 ir 1910–1911 metų antrąsias dalis, Mokslų akademijos biblioteka – 1901–1903 metų, Kauno apskrities viešoji biblioteka – 1911, 1918, 1919 metų pirmąsias dalis ir *1911–1918 metų jungtinę asmenvardžių rodyklę*. Taigi, informacijos vartotojams atsivėrė senosios lietuviškosios periodikos lobynas. Pasirodė ir vienas iš kitakalbių Lietuvos knygų serijos kontrolinių sąrašų – *XV–XVI a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas* (jį parengė Daiva ir Sigitas Narbutai, 2002). Reikšmingas įvykis bibliografijoje buvo leidinio *Vilniaus universiteto bibliotekos paleotipai* (2003) ir bibliografijos rodyklės *Lietuviškieji kontrafakciniai leidiniai, 1865–1904 m.* (2004, abu išleido Vilniaus universiteto biblioteka), suvestinio katalogo *Senieji spaudiniai Šiaulių apskrities viešosiose bibliotekose* (2003) pasirodymas.

Informacijos vartotojai pagaliau sulaukė išsamios bibliografijos rodyklės *Lietuvių išėjų spaudos bibliografija, 1945–2000* I tomo *Knygos lietuvių kalba* [5]. Ją 800 egzempliorių tiražu 2002 metais išleido Lietuvos

nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Sisteminėje rodyklėje suregistruotos 6 475 knygos.

Serialinių ir tęstinių leidinių redakcijos toliau rengė savo leidinių turinių rodykles. Išleista „Darbų ir dienų“ 21–40 tomų, „Dialogo“ 1992–2001 metų ir Dzūkijos nacionalinio parko laikraščio „Šalcinis“ 1992–2001 metų turinio rodyklės. Tokių bibliografijos leidinių skaičius pastaraisiais metais labai sumažėjo.

Pasirodė keletas reikšmingų rankraščių rodyklių. Rankraščių rinkinių rodykles išleido Vilniaus universiteto ir Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji bibliotekos. Lietuvos totorių rankraštinės knygas ir lapus, saugomus Lietuvos nacionaliniame muziejuje, Lietuvos mokslų akademijos ir Vilniaus universiteto bibliotekose bei savo privačioje kolekcijoje, suregistravo Galina Miškinienė su bendraautoriais leidinyje *Каталог арабскоалфавитных рукописей литовских татар* (2005). Šis faktas turėtų paskatinti ir kitas Lietuvos tautines draugijas pradėti savo rankraščių ir leidinių bibliografavimo darbus.

Gausiausią universalios tematikos bibliografijos leidinių dalį sudaro leidyklų katalogai. Mažesnės ar didesnės chronologinės aprėpties katalogus išleido „Alma littera“, „Baltos lankos“, „Charibdė“, „Gimtas žodis“, Klaipėdos universiteto leidykla, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, „Naujoji Rosma“, „Šviesa“, „Technika“, „Technologija“, „Utenos Indra“ ir kt. leidyklos. Tik 50 egzempliorių išleistas „Parduodamų knygų

katalogas, 2001“ (2002) vargu ar gali realizuoti savo funkcijas.

Pagal seną tradiciją universalias retrospektyvines periodinių leidinių rodykles *Periodiniai leidiniai* leido Lietuvos technikos biblioteka.

Iš universaliųjų bibliografijos rodyklių išsiskiria Nijolės Lietuvninkaitės parengtas katalogas *Stanislovo Didžiulio asmeninė biblioteka* (2004), parodų *Lietuviškos spaudos kelias, 1864–1904* (2004) ir *Miniatiūrinės knygos* (2001) katalogai. Toliau ėjo katalogai *Gražiausios metų knygos* (2001–2004).

Gamtos mokslai. Per penkerius metus pasirodė 26 bibliografijos leidiniai (žr. 1 lentelę). Juos rengė aukštosios mokyklos, bibliotekos, mokslo įstaigos (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Gamtos mokslų retrospektyviųjų bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Aukštosios mokyklos	8
Bibliotekos	12
Mokslo įstaigos	8
Kiti	3

Absoliuti jų dauguma – personalinės bibliografijos rodyklės. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka – viena iš kraštotyros bibliografinės veiklos lyderių šalyje – išleido apskrities viešosiose bibliotekose ir jų filialuose saugomų kraštotyros darbų katalogą *Sukaupti kraštotyros lobiai, 1990–2002* (2003). Šakinių bibliografijos

rodyklių (pagrindinė bibliografinės informacijos išteklių dalis) skaičius pasipildė leidinio *Lietuvos botanika* ketvirtąja knyga, aprėpiančia 1976–1980 metų literatūrą (2004). Gana ryškų bibliografijos leidinių tematikos vienpusiškumą pagal seną tradiciją kompensuoja bibliografinės informacijos ištekliai, skelbiami gamtos mokslų knygoje, serialiniuose ir tęstiniuose leidiniuose. Juose paskelbta apie 50 šakinių, teminių bibliografinių sąrašų ir apžvalgų, įstaigų darbuotojų publikacijų sąrašų, personalinių bibliografijos rodyklių ir sąrašų.

Technika. Technikos mokslai. 2001–2005 metais technikos bibliografijos produkcija pasipildė 24 leidiniais (žr. 1 lentelę). Tarp jų – net 21 personalinė bibliografijos rodyklė. Bibliografijos leidinius rengė ir leido aukštosios mokyklos, bibliotekos ir mokslo įstaigos (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Technikos retrospektyviųjų bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Aukštosios mokyklos	21
Bibliotekos	2
Mokslo įstaigos	1

Lietuvos energetikos institutas išleido 1996–2000 metų mokslo darbų rodyklę (2001), o Lietuvos technikos biblioteka – temines bibliografijos rodykles *Atliekų tvarkymo problemos* (2003) ir *Lazerinės technikos pritaikymas* (2002). Nesavarankiški biblio-

grafinės informacijos ištekliai technikos klausimais – retas atvejis, o ir jie – dažniausiai personaliniai bibliografiniai sąrašai.

Žemės ir miškų ūkis. Per nagrinėjamą laikotarpį išleisti 23 šios tematikos leidiniai. Didžiąją jų dalį parengė aukštosios mokyklos ir mokslo įstaigos (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. *Žemės ir miškų ūkio retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)*

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Aukštosios mokyklos	15
Mokslo įstaigos	9
Kiti	3

Tarp jų tikrai viena bibliografijos rodyklė – ne personalinė. Tai *Lietuviškoji bibliografija dirvotyros, agrochemijos ir dirvožemių kartografavimo klausimais, 1971–2000* (2005). Joje 5,5 tūkst. bibliografinių įrašų. Negausus ir nesavarankiškų bibliografinės informacijos išteklių skaičius (apie dešimt). 1952–2002 metų darbų rodyklė paskelbta leidinyje *Lietuvos gyvulininkystės institutas* (2002).

Sveikatos apsauga. Medicinos mokslai. Beveik visus šios tematikos bibliografijos leidinius parengė ir išleido Lietuvos medicinos biblioteka (kai kurių bendraautoris – Vilniaus universitetas, žr. 8 lentelę). Visos jos, išskyrus vieną, yra personalinės bibliografijos rodyklės. Tematikos ir rūšinių bei žanrinių vienpusiškumą iš dalies kompensuoja senas tradicijas turinčių

8 lentelė. *Medicinos retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)*

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Lietuvos medicinos biblioteka	13
Vilniaus universitetas	3
Kiti	2

nesavarankiškų bibliografinės informacijos išteklių publikavimas. Jų paskepta daugiau negu 40. Absoliuti jų dauguma – teminiai bibliografiniai sąrašai ir apžvalgos. Ir toliau šioje srityje lyderio pozicijas užima žurnalas „Medicina“. Jame skelbiama bibliografinė medžiaga operatyviai pasiekia jos adresatą.

Istorija. Istorijos mokslai. Daugiausia šios tematikos bibliografinės informacijos išteklių gausinimu užsiėmė Lietuvos istorijos institutas (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. *Istorijos retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)*

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Lietuvos istorijos institutas	8
Kiti	4

Iš viso išleista 12 bibliografijos leidinių (žr. 9 lentelę), iš kurių svarbiausi yra metknugės *Lietuvos istorijos bibliografija* [11] ir Vacio Miliaus *Lietuvių etnologijos bibliografija* (du leidiniai aprėpia laikotarpį nuo XVII a. iki

2002 metų imtinai) [2, 4, 6, 10, 12, 22, 26, 28, 30]. Rita Strazdūnaitė parengė *Lietuvos istorijos metraščio 1971–2000 metų bibliografiją* (2004). Vertingų nesavarankiškų bibliografinės informacijos išteklių paskelbta leidiniuose „Etnografija“, minėtame „Lietuvos istorijos metraštyje“, leidinyje „Tautosakos darbai“ ir kt.

Ekonomika. Ekonomikos mokslai. Šios tematikos bibliografijos produkcija labiausiai rūpinosi Lietuvos technikos biblioteka (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Ekonomikos retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Bibliotekos	16
Aukštosios mokyklos	3

Iš 19 bibliografijos leidinių (žr. 1 lentelę) 15 priklauso jai. Daugiausia tai praktikoje pasiteisinę kelerių pastarųjų metų literatūrą aprėpiantys bibliografiniai sąrašai ir rodyklės aktualiomis temomis: pensijų fondo sistema, organizacijos įvaizdžio kūrimas, inovacijų valdymas, verslo rizika, vertybinių popierių rinka, bankrutuojančių įmonių valdymas ir kt.

Kultūra. Mokslas. Švietimas. Iš viso per penkerių metų laikotarpį išleisti 25 šios tematikos bibliografijos leidiniai (žr. 1 lentelę). Juos parengė ir išleido aukštosios mokyklos, bibliotekos ir kitos įstaigos bei organizacijos (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Retrospektyvinių bibliografijos leidinių kultūros, mokslo ir švietimo klausimais sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Aukštosios mokyklos	12
Bibliotekos	7
Kiti	7

Bibliografijos produkciją papildė reikšminga šakinė bibliografijos rodyklė – Leono Jovaišos *Pedagogikos ir psichologijos darbų bibliografija* (2004). Lietuvos technikos biblioteka išleido savo bibliografijos leidinių rodyklės tęsinį, aprėpiantį 1993–2004 metus (2004). Publikacijas apie biblioteką ir jos darbuotojus suregistravo Lietuvos medicinos biblioteka savo jubiliejiname leidinyje (2004). Personalines bibliografijos rodykles savo profesoriams ir docentams toliau rengė ir leido Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. Jos skirtos Genovaitei Raguotienei (2001), Julijai Zinkevičienei (2001), Levui Vladimirovui (2002), Vandai Stonienei (2002), Julijai Čepytei (2002), Stasei Matulaitytei (2003), Žiedūnei Zaveckienei (2004). 2005 metais šio fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas išleido *Vilniaus universiteto mokslo darbų „Knygotyra“ turinio rodyklę* (apima 45 tomus) [18, 25]. Vilniaus universiteto biblioteka parengė bibliografijos rodyklės *Vilniaus universitetas* tęsinį, aprėpiantį 1990–2003 metus (2004). Beveik tiek pat paskelbta ir nesavarankiškų bibliografinės informacijos išteklių. Muziejininkystės bibliografijos

sirtyje toliau darbavosi „Lietuvos muziejai“ ir „Muziejininkystės biuletenis“. Taip pat paskelbta teminių, personalinių, įstaigų mokslo darbų sąrašų.

Filologijos mokslai. Šios tematikos bibliografijos produkcija papildė 40 leidinių, iš jų pusę sudarė personalinės bibliografijos rodyklės. Be bibliotekų, aukštųjų mokyklų, jas taip pat rengė ir leido mokslo įstaigos, kitos organizacijos ir įstaigos (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Filologijos mokslų retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Bibliotekos	13
Aukštosios mokyklos	3
Mokslo įstaigos	9
Kitos	16

Mokslų akademijos biblioteka drauge su Lietuvių kalbos institutu tęsė šakinę bibliografijos rodyklę *Lietuvių kalbotyra*. Ada Ubeikaitė parengė anksčiau išleistų rodyklių, į kurias nebuvo įtraukta daug kitose šalyse lietuvių kalbai skirtų darbų, papildymą (1944–1972 m. laikotarpis, 2003). Dar trys bibliografijos rodyklės aprėpė 1981–2000 metų laikotarpio literatūrą. Beje, pastarojo leidinio tiražas sumažėjo iki 400 egzempliorių (ankstesnieji buvo leidžiami 700 egzempliorių tiražais). Teminę bibliografijos rodyklę *Lietuvos upės, ežerai lietuvių prozoje, poezijoje, tautosakoje* parengė Zita

Sinkevičienė (2002). Dešimt bibliografijos leidinėlių, išleistų rusų ir kitomis užsienio kalbomis, supažindina užsienio leidėjus su lietuvių proza, poezija ir vaikų literatūra ir vertimais.

Pagal susiklosčiusią tradiciją nemažai bibliografinės informacijos išteklių filologijos mokslų tematika paskelbta knygose, žurnaluose, tęstiniuose leidiniuose. Jų skaičius pusantrą karto viršija bibliografijos leidinių skaičių. Bibliografinius sąrašus ir rodykles nuolat skelbė „Rubinaitis“, „Tarp knygų“, „Terminologija“. Sistemingą informaciją apie vaikų literatūrą ir skaitymą rengė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Vaikų literatūros centras. Tačiau minima biblioteka, anksčiau buvusi bibliografinės veiklos humanitarinių mokslų srityje lydere, aktyviausiu subjektu ir koordinaciniu centru, savo pozicijas galutinai užleido kitoms bibliotekoms. Vienas kitas vertingas literatūros sąrašas buvo paskelbtas monografijose (pavyzdžiui, leidinyje *Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedra, 1940–2000* išspausdintame sąrašė nurodyta apie 290 dėstytojų knygų).

Menas. Menotyra. Per penkerius metus išspausdinti 23 meno tematikos bibliografijos leidiniai (žr. 1 lentelę). Beveik pusę jų parengė bibliotekos (žr. 13 lentelę).

Penkis leidinius išleido aukštosios mokyklos. Meno, kaip ir kai kurių kitų sričių, bibliografijos produkcijoje vyrauja personalinės bibliografinės informacijos ištekliai. Lietuvos nacionalinis muziejus išleido beveik 1,5 tūkst. bibliografinių įrašų turinčią Eduardo Remeco bonistikos, faleristikos,

13 lentelė. Meno retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarytojai ir leidėjai (2001–2005 m.)

Sudarytojas ir/arba leidėjas	Leidinių skaičius
Bibliotekos	11
Aukštosios mokyklos	5
Muziejai	1
Kiti	6

medalininkystės ir numizmatikos literatūros rodyklę *Lietuvos numizmatikos bibliografija, 1815–1999* (2001). Onos Vitkauskytės knygyno 1907–1925 metais išleistų atvirukų katalogą *Sugrįžimai* parengė Aldona Zimmachaitė (2001). Meno bibliografijos leidinių tiražai svyravo nuo 10 iki 700 egzempliorių.

Taip pat paskelbta daugiau negu 30 nesavarankiškų bibliografinės informacijos išteklių: personalinių bibliografinių sąrašų, Lietuvos dailės muziejaus ir jo darbuotojų leidinių sąrašas, A. Šabaniausko diskografija (2005), straipsnių apie Vilniaus pedagoginio universiteto dainų ir šokių ansamblį „Šviesa“ sąrašas (2004).

Religija. Teologija. Vienintelis šios tematikos bibliografijos leidinys – *Lietuvių katalikų mokslo akademijos darbų bibliografija, 1922–2001* (2002) [10]. Išspausdinta apie dešimt nesavarankiškų bibliografinių sąrašų ir rodyklių: „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ laidų užsienio kalbomis ir straipsnių apie ją sąrašai (2001), vyskupo Vincento Borisevičiaus (2002, 2005), arkivyskupo Teofilio Matulionio (2002), kunigų Česlovo Kavaliausko (2002), Juoza-

po Stakausko darbų ir literatūros apie juos sąrašai. Tojana Račiūnaitė knygoje *Vizijos ir atvaizdai* (2003) paskelbė basųjų karmelitų rašytų, parengtų ir verstų knygų (121 bibliografinis įrašas) sąrašą.

Filosofija. Filosofijos mokslai. Iš keturių pasirodžiusių bibliografijos leidinių svarbiausias yra *Lietuvos filosofijos ir sociologijos instituto mokslo darbų bibliografija, 1977–2002* (2003, apima apie 1,2 tūkst. bibliografinių įrašų). 120–200 egz. tiražais išspausdintos personalinės bibliografijos rodyklės apie Vacį Bagdonavičių, Kristiną Rickevičiūtę ir Rimantą Tidikį. Iš keletos nesavarankiškų bibliografinės informacijos išteklių minėtinas Paulės Dabulevičienės biobibliografinis sąrašas apie Levą Karsaviną žurnale „Tarp knygų“ (2002, nr. 12).

IŠVADOS

2001–2005 metais Lietuvos bibliografijos produkcija pasipildė vertingais spausdintiniais bibliografinės informacijos šaltiniais. Jų skaičius stabilizavosi. Tik keletas leidinių perkelti į skaitmeninę formą. Susidarė objektyvios sąlygos tokią praktiką ateityje plėsti.

Periodinių bibliografijos leidinių sistema iš esmės sudaro universalaus turinio arba specifinių rūšių dokumentams skirti leidiniai (dar netolimoje praeityje reikšmingą vietą užėmę šakiniai periodiniai bibliografijos biuletiniai nebeleidžiami). Svarių rezultatų pasiekta rengiant ir leidžiant bibliografinės apskaitos leidinius. Jų kokybė pagal kai kuriuos parametrus pralenkia daugelį pasaulio valstybių. Daugiausia retrospektyvinių bibliografijos leidinių parengė ir išleido

bibliotekos. Tačiau gerų darbo vaisių davė ir neprofesionalioji bibliografinė veikla.

Pagal turinį beveik trečdalią retrospektyvinių bibliografijos leidinių sudarė universalūs, 13 proc. – filologijos bibliografijos leidiniai. Kai kuriose šakose (pavyzdžiui, gamtos mokslų, sveikatos apsaugos ir medicinos mokslų, kultūros, mokslo ir švietimo) bibliografijos leidinių sistemos spragas padėjo užpildyti nesavarankiški bibliografinės informacijos ištekliai.

Buvo tęsiamas kai kurių šakinių bibliografijos rodyklių rengimas: išėjo „Lietuvių kalbotyros“, pasirodė fundamentinės istorijos, etnologijos, numizmatikos bibliografijos rodyklės. Tačiau nuolatinis šakinių bibliografijos leidinių skaičiaus mažėjimas kelia rūpesčio. Šios rūšies bibliografijos leidiniai turėtų užimti pagrindinę vietą bibliografinės informacijos išteklių sistemoje.

Toliau sparčiai daugėja personalinių bibliografijos rodyklių. Nors jų naudojimo galimybės gana ribotos, tačiau ši mada vis plinta. Iš valstybės biudžeto finansuojamos bibliotekos šią paslaugą privalėtų padaryti mokamą.

Retu įvykiu tampa rekomendacinių (patariamųjų) bibliografijos leidinių pa-

sirodymas. Bibliografai nusišalino nuo kilnios ir tradicijas turinčios misijos masinį informacijos vartotoją orientuoti vis didėjančiame literatūros sraute. Atsikračius blogo sovietinio patyrimo, kultūrinei šviečiamajai bibliografijos funkcijai atgaivinti yra visos objektyvios prielaidos ir sąlygos. Tai vienas iš svarbių Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos uždavinių.

Retrospektyvinių bibliografijos leidinių tiražai, palyginti su ankstesniuoju laikotarpiu, menkai pakito. Ne visi leidėjai atsižvelgia į jų tikrąjį poreikį (net personalinių bibliografijos rodyklių tiražai kartais pasiekia kelis tūkstančius).

Bibliografijos leidinių analizė parodė, kad bendras jų metodinis lygis krinta. Smuko ir bibliografinio aprašo kokybė, nes jų autoriai tik dalį dokumentų aprašo *de visu*, o aprašus ima iš seniau išleistų bibliografijos leidinių, kuriuose buvo naudojamos kitokios aprašo taisyklės (aprašai „kosmetiškai“ pertvarkomi pagal ISBD). Labai aktualus personalinių bibliografijos rodyklių metodikos tyrimas, nes daugelio (net ir bibliotekų) bibliografijos leidinių metodikoje apstu šurkščių metodikos pobūdžio klaidų ir nenuoseklumų.

NUORODOS

1. BARĖNAS, Kazimieras. Išeivijos spaudos bibliografija. *Europos lietuvis*, 2003, vas. 28, p. 5.
2. BERNOTAITĖ-BELIAUSKIENĖ, Dalia. [Recenzija]. *Žemaičių žemė*, 2002, nr. 1, p. 13.
3. BORUTA, Jonas. Lietuvių katalikų mokslo akademija XX a. Lietuvos istorijoje. *Voruta*, 2002, spal. 19, p. 13.

4. ČEPAITIENĖ, Auksuolė. [Recenzija]. *Lietuvos etnologija*, 2002, [t.] 2, p. 184–186.
5. DAUGARAVIČIENĖ, Alma. Išleistas lietuviškų knygų (1918–1940) kontrolinis sąrašas. *Tarp knygų*, 2004, nr. 4, p. 17–18.
6. GRYBIENĖ, Aida. Lietuvių etnologijos bibliografija. Iš *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka*, 2001/02. Vilnius, 2004, p. 143–145.

7. JANONIS, Osvaldas. *Tarybų Lietuvos bibliografinė produkcija, 1971–1985 m.* : analitinė apžvalga. Vilnius, 1989. 92 p.
8. JANONIS, Osvaldas. Lietuvos bibliografijos produkcija 1986–2000 metais. *Knygotyra*, 2003, t. 40, p. 252–277.
9. JEZUKEVIČIENĖ, Irena. Lietuvos bibliografija pilnėja. *Tarp knygų*, 2005, nr. 6, p. 17–18.
10. KALNIUS, Petras. Svarbus įvykis lietuvių tautotyroje: išleista „Lietuvių etnologijos bibliografija“. *Voruta*, 2002, geg. 18, p. 3.
11. KULIKAUSKIENĖ, Jadvyga. [Recenzija]. Iš *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka*, 2001/02. Vilnius, 2004, p. 141–142.
12. LAZAUSKIENĖ, Elvyda. [Recenzija]. *Etnografija*, 2001, [nr.] 11, p. 287–289.
13. *Lietuvos bibliografinės priemonės: valstybinės bibliografijos rodyklė*, 2001. Vilnius, 2002. 82, [1] p.
14. *Lietuvos bibliografinės priemonės: valstybinės bibliografijos rodyklė*, 2002. Vilnius, 2003. 110 p.
15. *Lietuvos bibliografinės priemonės: valstybinės bibliografijos rodyklė*, 2003. Vilnius, 2004. 146 p.
16. *Lietuvos bibliografinės priemonės: valstybinės bibliografijos rodyklė*, 2004. Vilnius, 2005. 163, [1] p.
17. *Lietuvos bibliografinės priemonės: valstybinės bibliografijos rodyklė*, 2005. Vilnius, 2006. 176 p.
18. MACEVIČIŪTĖ, Elena. „Knygotyra“: pastovumas ir permainos. *Knygotyra*, 2007, t. 47, p. 297–303.
19. MATIJOŠIENĖ, Audronė. Pirmųjų lietuviškų periodinių leidinių publikacijų bibliografijos metraštis. *Tarp knygų*, 2006, nr. 10, p. 21–23.
20. MATIJOŠIENĖ, Audronė. 1945–2000 metų lietuvių išėvijos spaudos bibliografija. *Knygotyra*, 2004, t. 42, p. 290–293.
21. MISIŪNAS, Remigijus. „Lietuvių išėvijos spaudos bibliografijos“ sulaukus. *Tarp knygų*, 2003, nr. 1, p. 9–12.
22. PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Lietuvių etnologijos ištakos ir raida: Vacio Miliaus „Lietuvių etnologijos bibliografija“. *Liaudies kūryba*, 2002, nr. 4, p. 70–71.
23. RAČKAUSKAS, Jonas Antanas. [Recenzija]. *Europos lietuvis*, 2003, bal. 10, p. 9–10; *Lietuvių balsas*, 2003, saus. 7, p. 7; *Pasaulio lietuvis*, 2003, nr. 4, p. 17–19; *Draugas*, 2002, gruod. 28, priedas „Literatūra, menas, mokslas“; *Draugas*, 2003, bal. 5, priedas „Literatūra, menas, mokslas“.
24. RAGUOTIS, Bronius. Bibliografijų parašėse. *Tarp knygų*, 2002, nr. 7/8, p. 19.
25. [Recenzija]. *Papers of the Bibliographical Society of America*, 2007, vol. 101, no. 2, p. 264. Angl.
26. SAVONIAKAITĖ, Vida. Lietuvių etnologijos bibliografija. *Gimtinė*, 2002, birž. 1–30 (nr. 6), p. 5.
27. STROLIA, Vytautas. Muzika „Lietuvių išėvijos spaudos bibliografijoje“. *Muzikos žinios*, 2003, nr. 254, p. 37–38.
28. SVIDINSKAITĖ, Danguolė. Vacio Miliaus „Lietuvių etnologijos bibliografija“. *Dienovidis*, 2003, nr. 1, p. 72.
29. TYRUOLIS, Alfonsas. Didžiai vertingas bibliografinis darbas. *Tėviškės žiburiai*, 2003, kovo 18, p. 7.
30. VYŠNIAUSKAITĖ, Angelė. Kultūros lobių sąvadu praturtėjus. *Mokslo Lietuva*, 2002, saus. 10–23 (nr. 1), p. 2.

PRINTED BIBLIOGRAPHIC INFORMATION RESOURCES
IN LITHUANIA IN 2001–2005

OSVALDAS JANONIS

Abstract

Recently, because of the progress in digital bibliographic information resources and bibliographic databases and for other reasons, many changes have appeared in the field of the system of bibliographic information. To identify the new trends of this field is only possible through continuous monitoring. The object of this article is the bibliography of printed publications of various kinds and types, bibliographic index

lists and reviews for the period 2001–2005. Changes of periodicals and retrospective bibliography publications are analysed in the article. Results of this analysis may be useful not only for bibliography researchers and teachers of bibliographic disciplines, but also for managers of the bibliographic process, promoters of bibliographic recommendations and bibliographers themselves.

Įteikta 2009 m. balandžio mėn.